

DESPRE UNII TERMENI MOTIVAȚI DIN CINOLOGIE

Jana CIOLPAN

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică

The linguistic sign is a two-sided entity, and its constituents are: a concept and an acoustic image. F. de Saussure characterizing the linguistic sign called it „unmotivated”. After Saussure, there are non-motivated words in the language, but the great bulk of it is motivated. To demonstrate it, we can give examples from the breeds of dogs.

Semnele, prin natura lor, comportă o semnificație, exprimă o idee; în măsura în care îndeplinesc această funcție, ele sunt *semne* și apar în procesul comunicării împreună cu gândirea, prin limbaj, sau pur și simplu ca o traducere specifică a acesteia (în conformitate cu un cod determinat). Prin faptul că oamenii comunică și se înțeleg între ei cu ajutorul gesturilor, limbii sonore, scrierii, imaginilor etc., semnul lingual devine purtătorul informației.

Semnul nu se poate defini în afara sistemului limbii. El este reuniunea unui *semnificat* (concept) cu un *semnificant* (imagine acustică), aspecte indisociabile ca cele două fețe ale unei coli de hârtie. Lingvistul F. de Saussure înțelege prin semnificant imaginea semnului așa cum o percepem, adică partea vizibilă, materială (☒), iar prin semnificat – reprezentarea din mintea noastră, pe care o generează percepția semnificantului („plic”). Semnul nu este nici semnificat, nici semnificant, luați separat, și nici nu coincide cu realitatea fizică pe care o „desemnează”. Prin urmare, semnul lingual este o entitate psihică ce dispune de două fețe aflate într-o strânsă legătură.

Dacă în raport cu ideea pe care o reprezintă semnificantul apare ca fiind întâmplător ales, în raport cu ceea ce numim comunitate vorbitoare el nu este liber, ci impus. În cadrul acestei comunități, semnificantul ales nu poate fi înlocuit cu un altul. Actul prin care s-ar fi dat un nume lucrurilor și prin care s-ar fi „încheiat un contract” între concepte și imaginile acustice poate fi doar presupus sau bănuț. Ideea că lucrurile au avut loc într-un anume fel este sugerată de sentimentul cu privire la caracterul *arbitrar* al semnului: „arbitrarul semnului lingual pune limba la adăpost de orice încercare de a o modifica. Grupul social, chiar dacă ar fi mai conștient decât este, nu ar putea să o schimbe” [1, p.87]. Prin urmare, limba nu există în afara faptului social, pentru că ea este un ansamblu de deprinderi lingvistice care permit subiecților vorbitori să înțeleagă și să se facă înțeleși.

Considerat ca fiind „condiția esențială a semnului lingual” [1, p.184], principiul arbitrarității acestuia se referă la interdependența semnificat/semnificant, iar formula „semnul lingual e arbitrar” [1, p.101] se bucură de o foarte largă circulație.

Adevărul e că structura multor cuvinte nu dezvăluie logica prin care noțiunea dată a îmbrăcat o anume expresie materială, și nu alta. Adesea semnificantul poate fi explicat din punct de vedere etimologic. De exemplu, *interval* provine din latinescul *intervallum* „între valuri”, folosit inițial pentru a exprima o noțiune spațială, ulterior – una temporală (distanța dintre două perioade, evenimente etc.). Semnul lingual reflectă, prin menirea sa, un anumit conținut, o semantică specifică, un rezultat al capacității de gândire a individului sau a colectivității din care acesta face parte, respectiv, semnul lingual nu poate fi considerat absolut întâmplător ales. El se prezintă ca un element motivat și reflectă facultatea de gândire a omului [2, p.40]; are o formă internă transparentă, inteligibilă, legată de natura obiectului. Exemplele cu care vom opera în acest studiu, cele ale raselor de câini, vor confirma principiul nonarbitrarității semnului lingual, al motivării semnificantului.

Făcând abstracție de taxonomia realizată de specialiștii cinologi, vom încerca o prezentare a raselor de câini din perspectivă lingvistică, pronunțându-ne, în special, asupra cauzei determinante a numelui.

Cea mai bogată clasă canină, numărând circa 150 de rase, este reprezentată de câinii de vânatoare care, în funcție de rasă, sunt clasificați după modul comportării în timpul vânătorii. Astfel, există trei tipuri de câini de vânatoare: pointeri, retrivieri și spanieli. *Pointerii* – „chien d’arrêt... réputé pour le style de son arrêt” [3, VIII, p.2434] – indică locul în care se află prada (fr. *pointer* – „a ascuți, a centra”), în timp ce *Retrivierii*, așa cum spune și numele, aduc vânătorilor prada împușcată; sunt câini de aport. Termenul generic *Spaniel* (fr. *Espagnol*) este unul utilizat pentru a descrie destinația, și nu în mod neapărat tipul lătrătorului. Când se

năștea un pui, proprietarul sau crescătorul decidea funcționalitatea acestui câine, în dependență de anumite constatări generate de gen, masă musculară, vitalitate, agresivitate etc. În vremurile vechi, nimeni nu creștea un câine pentru companie sau din dragoste pentru animale, ci fiecare patruped avea rolul său zilnic în bunul mers al activităților gospodărești. După selecție, câinii care urmau să fie folosiți la vânatoare erau numiți „spanieli” [4, p.84]. Originea acestui cuvânt este viu dezbătută; unii leagă etimologia lui de *Spania* sau *spaniol*, bazându-se pe o posibilă origine mediteraneană a acestei varietăți de câini; alții îl apropie de francezescul *s'espaigner* (în franceza veche – „a se lipi de sol”), cuvânt folosit pentru descrierea comportamentului în timpul vânătorii. (Trebuie menționat faptul că vânatoarea cu arme de foc s-a practicat abia din sec. al XIX-lea, până la acea dată vânatul păsărilor făcându-se cu plase. Câinele trebuia să aibă priceperea să se lipească de sol, atunci când areta prepelițele sau iepurii, pentru a facilita vânătorului aruncarea plasei.)

Oricare ar fi etimologia corectă a cuvântului *spaniel*, cert este că termenul se folosea în vechime pentru a defini varietăți de *Prepelicari* (câine care vânează prepelițe, potârnichi etc.). „*Trebuie numaidecât să găsec un prepelicar...*” își zicea el (*Domnul Ciolac*), așezându-se iar în bancă și privind atent potârnichile de lângă zăvoi.” (Mihail Sadoveanu, p.69)

Originea *spanielilor* și apariția lor pe continentul european nu este certă, existând, și în acest sens, mai multe variante. Una dintre ele este cea spaniolă sau, mai bine zis, mediteraneană. Este general acceptat că urme ale vechilor spanieli provin de pe teritoriul Spaniei de astăzi, unde acești câini au apărut și au fost crescuți, în mod special, pentru vânatoare. Cu timpul ei s-au „specializat” în: *land* (engl. „pământ” – spanieli cu utilitate „terestră”), *water* (engl. „apă” – spanieli folosiți la vânatoarea în bălți), *setting* (engl. „plasă” – spanieli specializați în vânatoarea cu plase).

O varietate foarte răspândită de spanieli este *Cockerul*, solicitat, cu precădere la vânatoarea de sitari (*Scolapax rusticola*), păsări numite în engleză *woodcock* „cocoși de pădure”, ceea ce ne permite să afirmăm: cocherul este un „vânător de cocoși”.

Dacă rasele *Irish Spaniel* (engl. „spaniel de Irlanda”) și *Welsh Spaniel* (engl. „spaniel din Țara Galilor”) au o motivare evidentă, atunci numele *Cavalier Spanielului* necesită explicație. Inițial, această rasă a fost cunoscută cu numele *Conforte Dog* sau *Conforter*; doctorii ajunseseră chiar să prescrie rețete în care îndemnau la achiziționarea acestor câini ca remediu pentru diferite boli. Considerat exclusiv pentru femei, *Conforterul* era folosit pentru a le încălzi poalele în timpul plimbărilor lungi cu trăsura, mai ales pe timp de iarnă. *King Charles Spaniel* este alt nume pentru rasa examinată, obținut în timpul domniei regelui Charles al II-lea, care era atât de îndrăgostit de spanielii săi, încât nu se despărțea de ei niciodată. El a emis chiar un decret prin care se permitea accesul acestora în toate locurile publice, inclusiv în Parlament.

O altă împărțire a raselor canine scoate în evidență un grup mare – *Terrierii*, răspândiți pe întreg mapamondul, crescuți inițial pentru vânatul și nimicirea animalelor dăunătoare. Numele vine de la cuvântul latinesc *terra* „pământ” [5 p.51] și definește câinii ce vânează în vizuini vulpi, dihori, bursuci etc. Terrierii se aseamănă mult între ei, deosebindu-se, ca și spanielii, prin locul unde au fost selecționați. Astfel *Irish Terrierul* [5, p.67], *Welsh Terrierul* [5, p.66], *Scottish Terrierul* [5, p.68], *Beldington Terrierul* [4, p.188] și *Skye Terrierul* [5, p.66] reflectă în nume un toponim, respectiv, Irlanda, Țara Galilor, Scoția, orașul Beldington din Anglia de Nord și insula Skye din Scoția. Aceștia din urmă mai sunt cunoscuți cu numele *Cairn* (după rocile (*cairns*) ce erau așezate pentru a marca un teritoriu sau un mormânt. Aici era locul preferat al vulpilor, iar un terrier mic, curajos și rapid era tot ce trebuia pentru a tranșa lupta cu acestea).

Există și terrieri care au în nume un substantiv comun. Printre aceștia *Toy Terrierii* (engl. *toy* „jucărie”, botezați așa pentru dimensiuni și temperament); *Fox Terrierii* (engl. *fox* „vulpe”), folosiți eficient la vânatoarea de vulpi; *Border Terrierii*, apăruiți în secolul al XVIII-lea și folosiți la granița scoțiană (engl. *border* – „graniță, margine”).

Din aceeași clasă a câinilor de vânatoare fac parte și *Setterii*, specializați, ca și spanielii, în exclusivitate în vânatul păsărilor.

„– *Noi avem un câine foarte bun la sitari... explică Alecu. Dumneata ce rasă ai? Al nostru e seter.*

– *Ș-al meu tot e seter... răspunde ucenicul c-o mare dorință să aibă și el un asemenea câine.*”

(M. Sadoveanu, p.66)

Spre deosebire de alți câini de vânatoare, care urmăresc prada cu nasul pe pământ, setterii se opresc, ridică botul în sus și adulmecă mirosul. De aici și numele, care derivă din verbul englezesc *to set* „a sta, a cădea în aret” [3, VIII, p.2809]. Când simt vânatul, stau ținuiți locului, ridicând în sus una din lăbuțele din

față. Există câteva tipuri de setteri. Dacă rasele *Setterul irlandez rosu* și *Setterul englez* nu au nevoie de o explicare a denumirii, *Setterul Gordon*, provine, se crede, din Scoția și își datorează numele celui de-al patrulea Duce de Gordon, care a crescut cei mai frumoși setteri negri și maro.

În toate lucrările de specialitate, *Caniche*-ul apare ca fiind cel mai elegant patruped. Își are originile în rasa *Barbet* (specie de câine asemănătoare cu prepelicarul, dresat pentru vânatul de baltă), care se pare că ar fi apărut cel mai probabil în Mesopotamia – leaganul civilizației umane. Descoperirile arheologice, basoreliefurile, în care se poate recunoaște cu ușurință un câine ce seamănă izbitor de mult cu *Barbetul*, confirmă răspândirea geografică a rasei. Chiar vestitul Cezar a ales un *Barbet* drept cadou pentru frumoasa Cleopatra.

Multă vreme *Caniche*-ul era confundat cu *Barbetul*, rasa fiind numită *Barbet-Caniche*. O similitudine între cele două rase, pe lângă înfățișare, era numele lor: masculii *Barbet* erau numiți și „cane”, iar femelele – „caniche”, ambele forme derivând din francezul *canard* – „rață” sau *canichon* – „boboc de rață”. Este evident faptul că actualul *Caniche* este descendent al *Barbetului* și că poartă numele păsărilor pe care le vâna.

Chiar dacă rasa discutată face parte din patrimoniul cinologiei franceze, atât Italia, cât și Germania și-au revendicat paternitatea. De asemenea, chiar dacă este omnicunoscută, nu toți o denumesc cu francezul *Caniche*: italienii – *Barbone*; vorbitorii de limbă engleză – *Poodle*; germanii – *Pudel* (denumiri derivate din *puden* „a se juca în apă”, termenul fiind preluat și de limba rusă *пудель* [5, p.110]); spaniolii și portughezii o numesc pur și simplu... *câine de apă* (port. *Cao de Aqua*, sp. *Perro de Aqua*). Perioada de glorie a *Caniche*-ului se situează în timpul lui Ludovic al XV-lea, când toate doamnele de la curte aveau câte un *Chien de dame*.

În prezentarea de până acum a raselor de câini, am ținut cont și de grupul din care fac parte; urmează o serie de termeni examinați doar din perspectivă lingvistică, și anume, cei care, prin numele lor, fac referință la un toponim.

Semnalați acum 4000 de ani, când au apărut pe picturile grecești, *Dalmațienii* sunt o specie veche, amintită în Dalmația (regiune croată) [5, p.113], iar descendenții rasei *Bergamasco* vin din regiunea Bergamo, de lângă Milano (Italia). Din teritoriul francez Bretagne (engl. Brittany) provine rasa *Brittany*, care acum este cel mai popular câine de vânatoare din Franța. Renumiții câini *Briard* [5, p.77] sunt și ei de origine franceză, din regiunea Brie, intrând în istorie datorită calităților deosebite. Potrivit unei legende, vestitul cavalier francez Aubry de Montdidier a fost omorât în prezența câinelui său și acesta a început să-l urmărească pe ucigaș. Aflând despre aceasta, regele a ordonat o luptă între câine și asasin, o practică frecventă în Evul mediu, luptă din care câinele a ieșit triumfător. Devenind mai târziu câinii oficiali ai armatei franceze, acești patrupezi duceau provizii în primele linii, serveau ca santinele și, de foarte multe ori, descopereau soldații răniți. Conștiința lor fizică le permitea să ducă și mitraliere, pentru a le înlocui pe cele afectate.

Toponime-denumiri de insule descoperim în numele rasei *Jindo* – insulă în sud-vestul Coreii; peninsula Labrador (port. „muncitorul câmpului, pământului”) și insula Newfoundland (în traducere „Pământ nou”) formează o provincie localizată pe coasta de est a Canadei. Aici a fost pentru prima dată crescut *Niufaundlend* – un câine american, provenit de la cei asirieni [5, p.90]. Alte nume ale acestei specii sunt: *Labrador* (motivarea vezi *supra*) și *Cainele Sfântului Ioan* (capitala provinciei este orașul St. John's).

Nu doar aceste denumiri geografice și-au găsit reflecție în denumirile raselor. Există și specii de câini care poartă numele orașului unde au fost lansate, spre exemplu, rasa *Rottweiler*. La început, acești câini însoțeau legioanele romane: păzeau carele cu provizii și animalele. Mai târziu, negustorii au valorificat calitățile acestor câini, folosindu-i în aceleași scopuri, ca și legionarii. Primele decenii ale sec. al XX-lea marchează începutul înmulțirii și creșterii centralizate a rasei respective, acțiune localizată în orașelul Rottweil, situat într-o regiune vestită pentru cirezile de vite care erau crescute acolo și care aveau nevoie de paznici de nădejde [4, p.60-61].

Din orașul Stafford (Regatul Unit al Marii Britanii) provine rasa cu același nume, durul *Stafford*.

Legenda istorisește că *Pechinezul* (rasă de câini de apartament, de proporții mici, cu botul scurt și turtit, cu urechile lăsate în jos, cu picioarele scurte și cu părul lung și mățos) este puilul unui leu și al unei marmozete. Leul s-a îndrăgostit de marmozetă și a mers la zeul animalelor pentru a cere permisiunea unei căsătorii. Acesta a acceptat cu obligația ca leul să-și sacrifice mărimea și puterea. Astfel, se zice, a apărut această rasă străveche; cu coamă și curaj deosebit, ea are, cu siguranță, unele similitudini cu leul. Numele rasei provine din Beijing (Pekin), capitala Chinei [5, p.92-93]. Originile acestei specii pot fi regăsite în timpurile dinastiei chineze Chang. Sute de ani doar familia regală chineză avea dreptul să aibă astfel de câini. Cine fura un pechiniez era condamnat la moarte. În anul 1860, englezii au ocupat Palatul de Vară din Beijing și, printre trofee, au adus în Europa și 5 pechinezi (unul dintre ei i-a fost donat reginei Victoria). Astfel, această rasă de câinișori s-a răspândit în întreaga lume.

La frontiera dintre Elveția și Italia, în munții Alpi, se află trecătoarea Saint Bernard, o zonă foarte frecventată de pelerini și călători, dar foarte periculoasă din cauza furtunilor puternice. În anul 980, în apropierea acestei trecători, arhidiaconul Bernard de Menthon a fondat un cămin pentru refugiarea călătorilor prinși în munți de vremea rea. Călugării care au continuat activitatea de ajutorare, inițiată de arhidiacon, au început, în jurul anului 1660, să folosească și câini la salvarea oamenilor surprinși de furtuni și au descoperit repede că aceștia aveau o capacitate uimitoare de a găsi drumul corect prin zăpezi și, mai mult decât atât, de a detecta, prin miros, locurile în care se aflau victime omenești. De-a lungul celor 3 secole în care câinii *Saint Bernard* (*Bernardini*) au fost folosiți în astfel de misiuni, ei au reușit să salveze viața a circa 2000 de oameni.

Datorită altui călugăr, Saint Hubert, de la care a primit și numele, s-a dezvoltat rasa *Căinele Sfântului Hubert* (engl. *St. Hubert Hound*, fr. *Chien du St. Hubert*), care are simț olfactiv deosebit [4, p.88], găsind prada rănită, mai ales după urma de sânge, fapt ce motivează o altă denumire a lui – *Bloodhound* (engl. *blood* – „sânge”). Un eponim este și numele rasei *Doberman*: în anii 70 ai sec. XIX, germanul L. Dobermann a creat, dintr-un amestec de diferite specii, o rasă care îi va purta numele până în ziua de azi [4, p.91; 3, IV, p.972]. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, pușcașii marini îi foloseau pentru a speria inamicul. Așa a apărut al doilea nume al dobermanului – *Devil Dog* (câine-drac).

Materialul examinat ne-a permis să mai delimităm, pe lângă altele, neincluse în studiul de față, și denumiri provenite din etnonime. Istoria speciei *Lapphound* începe prin anul 7000 î.e.n., într-o veche rasă crescută și folosită de poporul Lapp, care habita în Laplandia („pământul lapilor”), arie ce încorporează pe atunci Suedia, Finlanda și unele părți nordice din Rusia și Norvegia. Un trib al innuiților, numit Mahlemut, a dezvoltat în nord-vestul Alaskăi o specie de câini, *Malamut* [5, p.102], care erau înhămați la sănii (pe orice vreme) și care participau la vânătoare. *Samoied-ul* și-a primit și el numele după un trib nomad, care a trăit în tundra din nordul Rusiei.

În încercarea de a prezenta numele celor mai cunoscute rase de câini, nu ne-am oprit la denumirile cu motivare semantică (*Papillon*, fr. „fluturaș”, un câinișor cu urechile permanent ciulite, care amintesc aripile unui fluture [4, p.56]; *Schnauzer*, germ. *schnauzbar* „bărbos”, câini cu blana de pe barbă mai lungă [5, p.97]; *Laika*, rus. *лаять* „a lătra” și altele de acest gen), dar la două clase mari: a) cele care oglindesc particularități comportamentale (*setter*, *pointer*, *terrier* etc.) și b) cele care dezvăluie toponimul (*dalmațian*, *labrador*, *stafford* etc.), eponimul (*bernardin*, *dobermann* etc.) sau etnonimul (*malamut*, *samoied* etc.) de la care provin.

Referințe:

1. Saussure F. de. Curs de lingvistică generală. - Iași: Polirom, 1998.
2. Ciobanu A. Semantică și sintaxă. - Chișinău: Știința, 1987.
3. Grand Larousse. En 10 volumes. - Paris: Larousse, 1993.
4. Корнеев Л. Слово о собаке. - Москва: Мысль, 1989.
5. Бауэр М. Всегда рядом: Книга о собаке. - Москва: Агропромиздат, 1991.
6. www.natgeo.ro, www.latifa.ro, www.petmag.ro, www.floranimal.ru.

Surse:

Sadoveanu Mihail. Țara de dincolo de negură. - Cluj-Napoca: Dacia, 1987.

Prezentat la 03.11.2008